

Yttrande över betänkandet Modernare byggregler – förutsägbart, flexibelt och förenklat, SOU 2019:68

Regeringen har gett Boverket tillfälle att lämna synpunkter på Kommitténs för modernare byggregler slutbetänkande *Modernare byggregler – förutsägbart, flexibelt och förenklat*, SOU 2019:68. Boverket har följande synpunkter.

Boverkets ställningstagande

- Boverket avstyrker förslaget om ett nytt regeringsuppdrag om reformering av Boverkets byggregler men delar vissa av kommitténs uppfattningar om byggreglernas utformning.
- Boverket avstyrker förslaget till ändringar i 3 kap. plan- och byggförordningen (2011:338), PBF.
- Boverket avstyrker förslaget att ändra i myndighetens instruktion.
- Boverket avstyrker förslaget om inrättande av den nya myndigheten Bygghälsömyndigheten.
- Boverket avstyrker förslaget att avskaffa begreppet ombyggnad och anser att vissa frågor bör utredas vidare.
- Boverket avstyrker förslaget att avskaffa kontroll genom certifierade sakkunniga och anser att frågan kräver ytterligare utredning.
- Boverket avstyrker förslaget att avskaffa funktionen kontrollansvarig.
- Boverket tillstyrker förslaget att förtydliga reglerna om arbetsplatsbesök.
- Boverket avstyrker förslaget om ett nytt regeringsuppdrag om kontrollplaner men delar kommitténs uppfattning om behov av vägledning på området.
- Boverket avstyrker förslaget om ett nytt regeringsuppdrag om att utreda ifall fler tekniska egenskapskrav ska bli utformningskrav.

Boverket vill i övrigt lämna nedanstående synpunkter på kommitténs slutbetänkande.

Allmänt om yttrandet

I detta yttrande inriktar sig Boverket primärt på att ta ställning till de förslag som kommittén har lämnat. Därutöver påtalar Boverket vissa sakfel och andra svagheter i kommitténs slutsatser i de delar som har betydelse för förslagen.

Vad gäller bakgrundsbeskrivningen till kommitténs förslag består betänkandet till stor del av utförliga redogörelser för synpunkter som kommittén har inhämtat vid sin Sverigeturné, rundabordssamtal, hearingar, möten med referensgrupp och fokusgrupp samt andra möten, medan kommitténs egna slutsatser inte ges samma utrymme. Betänkandet är i stor utsträckning fokuserat på att beskriva vad olika intressenter anser och i betydligt mindre utsträckning på att analysera och värdera dessa åsikter. Boverket avstår i detta yttrande från att kommentera oriktigheter i de delar av betänkandet som endast utgör återgivande av vad andra har framfört.

Reformering av Boverkets byggregler

Kommittén föreslår att Boverket ska ges i uppdrag av regeringen att reformera Boverkets byggregler och presenterar i samband med detta ett antal principer som en sådan reformering ska följa.

Som framgår av remissmissivet har regeringen redan gett Boverket ett uppdrag att se över myndighetens bygg- och konstruktionsregler.¹ Till följd av detta uppdrag har Boverket inlett ett omfattande arbete med att modernisera och förenkla byggreglerna för att bidra till ett snabbare och mer kostnadseffektivt byggande. Som ett första steg kommer Boverket att ta fram en modell för utformning av bygg- och konstruktionsreglerna, och detta kommer att redovisas till regeringen senast i december 2020. Därefter är det tänkt att byggreglerna successivt ska reformeras utifrån de principer som fastställs i denna modell. Projektet drivs under namnet *Möjligheternas byggregler* och beskrivs på myndighetens webbplats. De principiella utgångspunkterna för detta arbete sammanfaller i vissa delar med de idéer som kommittén presenterar i sitt betänkande. Exempelvis ingår det som en del i den pågående förnyelsen av byggreglerna att myndigheten ska undvika användningen av allmänna råd och hänvisningar till standarder i reglerna. I andra delar har dock Boverket valt att ta en annan väg än den kommittén föreslår. Boverkets arbete bedrivs samordnat med ett annat pågående projekt vid myndigheten som verkar för att åstadkomma ett byggregelsystem anpassat för digital användning².

Regeringen har alltså redan gett Boverket ett uppdrag med en rimlig grad av styrning i fråga om reglernas utformning. Boverkets arbete med det uppdraget är för närvarande i full gång. Kommitténs förslag i denna del får således betraktas som överspelat. Boverket avstyrker förslaget.

¹ Regeringsbeslut den 13 juni 2019, dnr Fi 2019/02343/BB.

² Regeringsbeslut den 13 december 2017, dnr N2017/07543/PBB.

Särskilt om regler beträffande lämplighet för ändamålet

I avsnitt 9.3 i betänkandet redogör kommittén för sina tankar om utformningen av regler om bostäders lämplighet för avsett ändamål. Boverket noterar att förslagen innehåller ett flertal detaljerade krav som knappast kan betecknas som funktionskrav. Att genomgående formulera byggreglerna avseende alla utformningskrav och tekniska egenskapskrav på detta sätt skulle utgöra ett steg bort från principen om funktionskrav, vilket skulle försvåra ett innovativt byggande.

Det bör också framhållas att kommittén har valt att exemplifiera sina principiella ståndpunkter beträffande byggreglerna endast på detta enda sakområde, som utgör en mycket begränsad del av den totala regelmängden och som dessutom är annorlunda till sin karaktär än många andra kravområden. Exempelen ger inte någon vägledning om hur övriga kravområden ska hanteras. De förslag som kommittén har redovisat om till exempel rumsbegreppet, olika utrymmens avskiljbarhet och möjlighet till överlappning samt inredning och utrustning för olika rumsfunktioner saknar således värde som illustration av hur man anser att reglerna bör reformeras inom andra områden såsom bärförmåga, fuktsäkerhet och energihushållning. Det finns även ett antal sakfel och missförstånd i de förutsättningar som förslagen bygger på.

Mot bakgrund av detta samt den ovan redovisade inställningen till det föreslagna regeringsuppdraget, ser Boverket inte att det är meningsfullt att lämna några utförliga synpunkter på kommitténs förslag i dessa delar. Några mer principiella kommentarer kan dock ges.

Boverket invänder mot kommitténs förslag som redovisas i avsnitt 9.3.2 att avsnittet om bostadsutformning skulle innehålla inte bara regler som kopplas till lagkravet på lämplighet för ändamålet utan även kraven på tillgänglighet och säkerhet vid användning. Tillämpat på övriga delar av byggreglerna skulle detta innebära en principiellt ny regeldisposition där föreskrifterna inte längre indelas efter vilket av lagens utformningskrav och tekniska egenskapskrav de hör till utan till olika fysiska delar av byggnaden eller till olika typer av byggnader. Med en sådan disposition skulle det bli svårare att förstå till vilket av de grundläggande kraven i plan- och bygglagen (2010:900), PBL, som en viss bestämmelse hör och därmed svårare att förstå syftet med bestämmelserna. Det kan noteras att kommittén själv har framhållit värdet av att kunna förstå vilken överordnad bestämmelse som en föreskrift ska precisera, s. 427 f.

Kommittén förordar en förändrad gränsdragning mellan vad som ska regleras på förordningsnivå och vad som ska regleras i Boverkets regler och föreslår att nya detaljerade regler införs i 3 kap. 1 och 1 a §§ PBF om bostadsutformning, exempelvis om avskiljbarhet för hygienutrymmen och andra utrymmen i bostäder och om i vilken utsträckning olika slags utrymmen ska ha ”utblick genom fönster till omgivande utemiljö vid stående och sittande position”. Boverket menar att reglering på sådan detaljnivå hör hemma i myndighetsföreskrifter i den mån den över huvud taget är motiverad. Att på ett konsekvent sätt reglera på förordningsnivå med motsvarande detaljeringsgrad för övriga utformnings-

krav och tekniska egenskapskrav skulle leda till en betydande utvidgning av 3 kap. PBF, och Boverket kan inte se någon fördel med en sådan reform.

Boverket ifrågasätter även kommitténs uppfattning, som redovisas i avsnitt 9.3.2 och som ligger till grund för förslaget till ändring i 3 kap. 1 § PBF, att det inte är ändamålsenligt att relatera kraven till det antal personer som ett utrymme är avsett för. Det finns många regler i andra delar av byggreglerna, till exempel om ventilation och möjlighet till utrymning vid brand, där man vid tillämpningen utgår från att utrymmet är tänkt för ett visst antal personer. Byggreglerna styr inte över hur många personer som rent faktiskt kommer att befinna sig i en byggnad. Däremot är antalet personer som byggnaden är avsedd för en viktig utgångspunkt för dimensioneringen vid bedömningen av vilka egenskaper byggnaden måste ha för att uppfylla byggreglerna. Att frånga principen att ett utrymme är avsett för viss personbelastning kan få betydelse för flera tekniska egenskapskrav, och kommittén har inte utrett konsekvenserna av detta. Inte heller är det tillräckligt väl beskrivet vad man skulle vinna på ett sådant förändrat synsätt.

Mot bakgrund av detta avstyrker Boverket kommitténs förslag till ändringar i 3 kap. PBF.

Boverkets instruktion

Kommittén föreslår att 3 § 10 förordningen (2012:546) med instruktion för Boverket ändras så att det som idag sägs om att utveckla verifierbara funktionskrav i byggreglerna ersätts med att Boverket så långt det är möjligt ska utforma föreskrifterna som verifierbara funktionskrav. Avsikten med detta är att styra Boverkets regelgivning mot att föreskrifterna i sig ska vara verifierbara utan stöd av allmänna råd.

Boverket har som ovan nämnts inlett en större översyn av byggreglerna och kommer inom ramen för denna att utforma sina nya regler på det sätt som myndigheten finner mest ändamålsenligt. Som en av utgångspunkterna för denna översyn har Boverket fastställt att användningen av allmänna råd ska minska. Boverket anser sig kompetent att utforma sina regler på bästa sätt i enlighet med givna bemyndiganden och menar att den föreslagna ändringen av instruktionen skulle utgöra en alltför detaljerad styrning av myndighetens regelgivning. Boverket avstyrker således förslaget till ändring av instruktionen.

I sammanhanget vill Boverket även uppmärksamma att den föreslagna ändringen av 3 § 10 innebär att ordet ”byggreglerna” utgår. Boverkets författningssamling, BFS, innehåller för närvarande 54 grundförfattningar av olika slag, varav endast vissa utgör regler om byggande. Den föreslagna ändringen synes innebära en styrning av utformningen av samtliga Boverkets föreskrifter, något som sannolikt inte är kommitténs avsikt.

Byggkravsnämnden

Kommittén föreslår att det inrättas en ny myndighet, Byggkravsnämnden, som ska ge förhandsavgöranden om vissa krav på byggnadsverk kan antas komma att uppfyllas och att kommunernas byggnadsnämnder ska vara bundna av sådana förhandsavgöranden. Boverket anser att detta förslag kan ifrågasättas på ett flertal grunder.

Statens ansvar

Bland annat väcker kommitténs förslag den väsentliga frågan om vilket ansvar som skulle komma att vila på Byggkravsnämnden för de förhandsavgöranden som den skulle meddela. Detta innefattar både frågan vilket ansvar staten tar för de förhandsavgöranden som meddelas och frågan vad detta i sin tur får för effekter på kommunernas och byggherrarnas ansvar. Kommittén behandlar frågan mycket kortfattat på s. 466 f. och konstaterar där att det faller utanför myndighetens ansvar om det skulle visa sig att ett positivt förhandsavgörande har meddelats för en lösning som sedan visar sig medföra byggskador. Någon närmare analys till grund för den slutsatsen redovisas dock inte.

Det föreslagna systemet med förhandsavgöranden kan jämföras med den typgodkännandeverksamhet som Boverket hanterade fram till början av 1990-talet och som därefter övergick till ett öppet system för typgodkännande med ackrediterade certifieringsorgan. Vad kommittén nu föreslår påminner om ett statligt typgodkännande. Det framgår av betänkandet att systemet ska skapa vägledande praxis och vara bindande för kommunernas byggnadsnämnder.

År 1994 genomfördes ändringar i den då gällande plan- och bygglagen (1987:10) för att tydliggöra byggherrarnas ansvar.³ Tidigare system med statliga typgodkännanden bidrog bland annat till att frånta byggherren sitt ansvar. Staten fick inrätta en småhusskadenämnd, Fonden för fukt- och mögelskador, för att ge stöd för avhjälpande av fukt- och mögelskador i byggnader där av staten typgodkända lösningar hade tillämpats. Det kan inte uteslutas att förhandsavgöranden meddelade av Byggkravsnämnden skulle kunna ge upphov till liknande problematik.

Vad gäller statens roll och ansvar kan en jämförelse göras med Skatterättsnämnden, en myndighet som i delar verkar ha stått modell för kommitténs förslag. Skatterättsnämnden kan lämna förhandsbesked på ansökan av en skattskyldig om hur en tänkt transaktion ska bedömas skattemässigt, och förhandsbeskeden blir bindande för Skatteverket i dess myndighetsutövning. En väsentlig skillnad jämfört med förslaget om Byggkravsnämnden är dock att hanteringen hos Skatterättsnämnden är en tvåpartsprocess där Skatteverket är motpart till den sökande och där såväl sökanden som Skatteverket kan överklaga ett beslut om förhandsbesked. Därmed kan staten genom Skatteverket ta ett

³ Prop. 1993/94:178 s. 61 ff.

större ansvar för utvecklingen av praxis. Kommittén förbigår varför den har valt att inte utreda en sådan möjlighet för staten att påverka rättsutvecklingen.

Boverket anser att oklarheterna i fråga om statens ansvar i sig är ett tungt vägande skäl för att inte inrätta den nya myndighet som kommittén har föreslagit. Ett eventuellt inrättande av myndigheten bör i vart fall föregås av en grundlig analys av frågan.

EU-rättsliga frågor

För några år sedan fick Boverket i uppdrag av regeringen att lämna förslag som bidrar till enhetlighet i kontrollen av egenskaper hos serietillverkade hus. Boverket framförde två förslag till regeringen i en rapport år 2017.⁴ Därutöver utreddes ett antal alternativa lösningar som Boverket valde att inte föreslå i rapporten. En av dessa förkastade lösningar var ett system med frivilliga nationella typgodkännanden av ackrediterade typgodkännandeorgan. Det främsta skälet till att Boverket valde bort det alternativet var att det var osäkert om det var förenligt med EU-rätten. Boverket lät inhämta en advokatutredning i frågan som visade att ett sådant typgodkännandesystem kan utgöra en åtgärd som är att jämföra med kvantitativa importrestriktioner i strid med artikel 34 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt.⁵ Med hänsyn till detta och till de likheter som finns mellan typgodkännandesystem och Byggkravsnämndens föreslagna verksamhet måste kommitténs förslag analyseras grundligt ur EU-rättslig synpunkt för att klargöra om det är förenligt med EU:s frihandelsbestämmelser. Såvitt framgår av betänkandet har kommittén inte gjort någon sådan analys. Det är givetvis alltid viktigt att tillse att nationell rätt inte står i strid med EU-rätten, och särskilt angeläget är det att Sverige inte genom ny lagstiftning inför förfaranden som riskerar att ifrågasättas på denna grund.

Bindande verkan

Det är svårt att förstå hur kommittén menar att förhandsavgörandena ska kunna bli bindande för kommunernas byggnadsnämnder. Vid en ansökan om bygglov enligt nu gällande regler ska den kommunala nämnden göra en fullständig och bindande prövning av bland annat om utformningskraven är uppfyllda. I och med detta har kommunen slutligt prövat utformningskraven och har normalt inte möjlighet att i efterhand utöva tillsyn om det senare skulle uppmärksammas att byggnadsverket brister i uppfyllandet av något utformningskrav.

Om en ny byggnad däremot skulle bli föremål för ett förhandsavgörande enligt kommitténs förslag ska Byggkravsnämnden endast bedöma om utformningskraven i 8 kap. 1 § 1 och 3 PBL ”kan antas komma att uppfyllas”, dvs. inte en slutlig prövning. Vid den därpå följande prövningen av ansökan om bygglov ansvarar kommunen för att göra en bindande och fullständig bedömning av de krav som ska prövas vid lovet. Trots detta föreslås att kommunerna vid sin slut-

⁴ En mer förutsägbar byggprocess – Förenklad kontroll av serietillverkade hus, Boverkets rapport 2017:23.

⁵ Ibid. s. 185 ff.

liga prövning inför bygglovet ska vara bundna av Byggkravsnämndens antagande. Det förefaller som om kommittén vid utarbetandet av sitt förslag inte helt har insett skillnaden mellan att bedöma om ett krav ”kan antas komma att uppfyllas” och att slutligt pröva om kravet är uppfyllt.

På s. 465 i betänkandet anför kommittén att Byggkravsnämndens bedömning att kraven kan antas komma att uppfyllas motsvarar den bedömning som kommunernas byggnadsnämnder idag gör vid startbeskedet i fråga om de tekniska egenskapskraven. Vidare framhåller kommittén att kommunernas byggnadsnämnder har möjlighet att återkomma med tillsyn även i ärenden där ett förhandsavgörande från Byggkravsnämnden har varit bindande för byggnadsnämnden ”i dess beslut om startbesked”. Det kan noteras att något motsvarande uttalande inte görs för de fall då ett förhandsavgörande har varit bindande för byggnadsnämnden vid dess bygglovsprövning. Enligt Boverkets uppfattning kan någon tillsyn i efterhand inte komma i fråga beträffande de krav som kommunens byggnadsnämnd slutligt har prövat i ett lovbeslut. Byggkravsnämndens förhandsavgörande får därmed i dessa fall en alltför långtgående verkan.

Att ett förhandsavgörande avses vara bindande för byggnadsnämnden framgår av 9 § i den föreslagna nya lagen om förhandsavgörande om krav på byggnadsverk. Kommittén har dock inte föreslagit några ändringar i 9 kap. 30 § eller 10 kap. 23 § PBL, som reglerar under vilka förutsättningar som byggnadsnämnden får ge bygglov respektive startbesked. För att åstadkomma en ordning där Byggkravsnämndens bedömning ska gälla oavsett vad byggnadsnämnden anser, bör även dessa båda lagrum ändras.

Förhandsavgöranden får enligt 5 § i den föreslagna lagen ges efter ansökan av en enskild. De ska enligt 9 § vara bindande för byggnadsnämnden i förhållande till den enskilde som förhandsavgörandet angår. Det är vanligt förekommande att ett småhusföretag projekterar och att en småhusköpare sedan uppträder som byggherre i lovärendet. Det förekommer också att vem som är byggherre ändras under ett projekts gång. Om avsikten är att den enskilde i 5 § inte behöver vara samma person som den enskilde i 9 §, vore det önskvärt att det tydliggjordes i författningskommentaren.

Platsspecifika krav

Det sägs i betänkandet att Byggkravsnämndens bedömning som utgångspunkt ska omfatta endast sådana krav som inte är beroende av ett byggnadsverks lokalisering. Av detta skäl ingår inte utformningskravet på god form-, färg- och materialverkan i 8 kap. 1 § 2 PBL bland de krav som Byggkravsnämnden ska kunna hantera. Dock framhålls att byggnadsverkets lokalisering har betydelse för vissa krav som Byggkravsnämnden ska kunna bedöma. Som exempel på detta nämner kommittén att kraven på bärförmåga varierar med förväntad snölast i olika delar av landet, att energihushållningskraven är olika för olika kommuner i landet och att entréers tillgänglighet beror på den aktuella tomtens höjdförhållanden. Lokaliseringen av en byggnad blir därmed en aspekt som inte får ändras utan att förhandsavgörandet förlorar sin bindande verkan.

Boverket vill framhålla att det finns många andra platsspecifika faktorer som påverkar om de tekniska egenskapskraven uppfylls i det enskilda fallet, exempelvis att förekomsten av markradon kan påverka uppfyllandet av gränsvärdet för radon i inomhusluften, att byggnadens placering i förhållande till väderstrecken kan påverka dagsljusförhållandena i byggnaden, att avståndet till intilliggande byggnader kan påverka kravet på skydd mot brandspridning mellan byggnader etc. Det finns således ett stort utrymme för lokala variationer som medför att ett förhandsavgörande blir ogiltigt så snart det avviker från exakt den placering som redovisas i ansökan till Bygghälsömyndigheten. Värdet av förhandsavgörandena begränsas i och med detta, eftersom det är vanligt förekommande med mindre justeringar av byggnadens placering i samband med lovprövningen.

Det förekommer ofta att byggherrar driver igenom ändringar avseende bland annat planlösning eller fönstersättning på serietillverkade hus. Sådana ändringar kan innebära att ett förhandsavgörande för en viss standardiserad hustyp inte kan användas i det enskilda fallet och leder till fördyring och fördröjning av ärendet om ett nytt förhandsavgörande behövs.

Övriga kommentarer

Kommittén motiverar förslaget om förhandsavgöranden med behovet av enhetlig tillämpning och utveckling av praxis, samtidigt som det anges att förhandsavgöranden ska kunna lämnas endast vid nybyggnad och inte vid ändring av byggnader. Boverket vill understryka att denna avgränsning medför att en betydande del av alla ärenden hos byggnadsnämnderna faller utanför tillämpningsområdet och att förslagets enhetskapande och praxisbildande funktion därigenom minskas väsentligt.⁶

I avsnitt 9.2 förordar kommittén minskad användning av allmänna råd eftersom de lösningar som råden anvisar anses vara i praktiken normerande. Boverket menar dock att den praxis som Bygghälsömyndigheten är tänkt att skapa kan komma att få en likartad funktion, nämligen att visa på lösningar som byggnadsnämnden i praktiken måste godta och som man som byggherre kan välja att använda om man inte vill vara innovativ. För Boverket framstår det som inkonsekvent då en och samma normerande effekt anses skadlig när det är fråga om allmänna råd men eftersträvansvärd när det gäller Bygghälsömyndigheten.

Ett skäl som kommittén anför för sitt förslag är att det nuvarande systemet med överklagande av beslut om vägrat bygglov eller startbesked är tidsödande. Boverket förutser att även hanteringen enligt det nya förslaget kommer att bli tidsödande. Den byggherre som vill att Bygghälsömyndigheten ska ta ställning till en planerad nybyggnad i dess helhet måste ha projekteringen färdig på detaljnivå redan då ansökan om förhandsavgörande görs, något man normalt sett inte har vid en lovansökan. Det är knappast resurseffektivt för en sökande att be-

⁶ Enligt statistikuppgifter från Boverkets Plan- och byggenkät 2018 var det 11 procent av det totala antalet lovärenden hos byggnadsnämnderna som avsåg nybyggnad av bostadshus.

höva ha hela projekteringen klar innan bygglovets är klart och man vet om man över huvud taget får bygga på den aktuella platsen.

Kommittén konstaterar att Byggkravsnämndens praxis ibland kan komma att omfattas av sekretess. Mot bakgrund av vad som beskrivs i föregående stycke kommer möjligheten till förhandsavgöranden antagligen inte utnyttjas så ofta för hela byggnader utan mer för enskilda specifika lösningar, sannolikt innovativa sådana. Mycket talar då för att Byggkravsnämndens praxisbildande verkan blir något begränsad eftersom innovativa lösningar kan utgöra företagshemligheter som skyddas av sekretess och icke-innovativa lösningar knappast förväntas bli föremål för förhandsavgöranden i någon större utsträckning.

Vad gäller tidsutdräkten kan även noteras att byggnadsnämnderna idag har ett krav på sig enligt 9 kap. 27 § PBL att meddela beslut om bygglov inom tio veckor räknat från ansökan eller senare gjord komplettering. Hur lång tid handläggningen hos Byggkravsnämnden kan komma att ta är oklart, eftersom något motsvarande krav på den myndigheten inte har föreslagits.

Som ett skäl för införande av Byggkravsnämnden anför kommittén på s. 461 att det behövs mer utvecklad praxis om hur avvägningar ska göras mellan olika krav. Boverket vill understryka att det inte ska göras några avvägningar mellan olika krav på byggnader utan att samtliga tillämpliga krav ska uppfyllas. Enligt Boverkets uppfattning finns det inte några krav på byggnader som är motstridiga i den meningen att uppfyllande av det ena kravet med automatik utesluter uppfyllande av det andra.

Byggkravsnämnden ska delvis finansieras av ansökningsavgifter som ska kunna uppgå till som mest 500 000 kr. Det kan ifrågasättas varför branschen ska behöva betala för att få enhetlighet i rättstillämpningen.

Ett positivt förhandsavgörande ska kunna åberopas i ett bygglovsärende och i ett ärende om startbesked om byggherren begär det. En fråga som uppkommer är dock om den byggherre som får ett negativt förhandsavgörande ska kunna undanhålla detta för byggnadsnämnden eller om det ska finnas rutiner som förhindrar detta. Kommittén har inte berört denna fråga, vilket hade varit önskvärt.

Vad slutligen avser Byggkravsnämndens administration framstår det inte som en lämplig lösning att låta Boverket vara värmyndighet för den nya myndigheten. Som ett argument för att inte lägga den nya verksamheten med förhandsavgöranden som en del av Boverket anför kommittén att det är olämpligt att en myndighet både är regelgivare och har uppgifter av domstolsliknande karaktär som uttolkare av samma bestämmelser. Boverket instämmer i att det, om systemet med förhandsavgöranden alls ska införas, är angeläget att det placeras hos en myndighet på armlängds avstånd från den föreskrivande myndigheten. Detta innebär att Boverket inte heller bör ges uppdraget att vara värmyndighet åt denna.

Sammanfattningsvis anser Boverket att förslaget om inrättande av Byggkravsnämnden är bristfälligt utrett och att det kan ifrågasättas på ett flertal grunder. Boverket avstyrker förslaget.

Ombyggnadsbegreppet

Kommittén menar att de s.k. följdkraven vid ombyggnad enligt 8 kap. 2 § första stycket 2 PBL ska tas bort och föreslår med anledning av detta att begreppet ombyggnad helt utmönstras ur PBL.

Huruvida det är motiverat att ställa dessa följdkrav för att åstadkomma en allmän standardhöjning av byggnadsbeståndet är en fråga som Boverket väljer att inte ta ställning till här. Dock vill Boverket framhålla att den argumentation som kommittén för som bakgrund till förslaget är överdriven och inte sakligt korrekt i alla delar.

Begreppet ombyggnad i PBL har en betydligt snävare innebörd jämfört med hur begreppet används i bygg- och fastighetsbranschen. De följdkrav som kan ställas till följd av att en ändring kan betecknas som en ombyggnad i PBL:s mening är enligt Boverket av så begränsad omfattning att de inte kan anses ha någon nämnvärd påverkan på bostadsbyggandet. Det är framför allt fråga om vissa följdkrav avseende tillgänglighet och användbarhet samt fallet då en byggnad uppvisar oacceptabla risker med avseende på hälsa och säkerhet i de delar som inte berörs av ändringsåtgärden.

Det bör framhållas att kravnivåerna vid ombyggnad och vid andra ändringar är huvudsakligen desamma, eftersom det även vid ombyggnad ska göras anpassningar av kraven och avsteg från kraven med hänsyn till ändringens omfattning, byggnadens förutsättningar samt till lagens krav på varsamhet vid ändring av byggnader och förbudet mot förvanskning av särskilt värdefulla byggnader. Endast i ett avseende skiljer sig kravnivåerna. Det gäller tillgänglighetskraven och ett av de kriterier som kan vara skäl för att anpassa kravnivån. Vid annan ändring än ombyggnad får kraven anpassas utifrån byggnadens förutsättningar men vid ombyggnad om det är uppenbart oskäligt med hänsyn till byggnadens förutsättningar, 8 kap. 7 § PBL och 3 kap. 23 § PBF.

Kommittén återger i avsnitt 6.4.4 vad som har sagts vid ett antal referensgruppsmöten. Referaten visar att det finns en omfattande okunskap om kraven vid ombyggnad och återger ett antal uppenbart oriktiga uppfattningar. Kommitténs slutsatser i det följande avsnittet bygger helt på de synpunkter som har framkommit vid mötena utan att det görs någon analys av om dessa synpunkter har stöd i gällande regler. Såvitt kan utläsas har kommittén inte heller undersökt om referensgruppernas uppgifter överensstämmer med hur reglerna faktiskt tillämpas i kommunernas ärendehantering och i domstolspraxis.

Missuppfattningarna om ombyggnadsreglerna präglar även konsekvensanalysen. I de illustrerade exemplen i avsnitt 11.5.1 bortser kommittén från att det även vid ombyggnad ska tas hänsyn till ändringens omfattning. I motsats till

kommittén anser Boverket att det med dagens regler om ombyggnad inte är möjligt att i det redovisade exemplet ställa krav på de hygienutrymmen som ligger i det trapphus som inte omfattas av någon planerad åtgärd, detta eftersom det vore uppenbart oskäligt med hänsyn till ändringens omfattning enligt 8 kap. 7 § första stycket PBL och dessutom skulle strida mot rimlighetskriteriet i 8 kap. 2 § första stycket 2 PBL. I konsekvensanalysens exempel anges också att man, om följdkraven vid ombyggnad skulle tas bort, skulle kunna ställa krav på tillgängliga hygienrum endast i det trapphus som berörs av åtgärden. Tas ombyggnadskraven bort är det dock inte självklart att sådana krav ens kan ställas på dessa hygienrum. Kommittén har alltså missbedömt effekterna av att en åtgärd betecknas som ombyggnad.

Det kan dock konstateras att reglerna kring ombyggnad är komplicerade till sin karaktär och att det trots omfattande informationsinsatser kvarstår många missuppfattningar, vilket inte minst kommitténs betänkande visar. Även om följdkraven i sig inte har någon nämnvärd inverkan på bostadsbyggandet, kan de utbredda missuppfattningarna om gällande rätt i sig antas utgöra ett hinder mot bostadsbyggandet. Detta kan vara ett tillräckligt skäl för att se över och förenkla reglernas utformning, oavsett om någon ändring av kravnivåerna eftersträvas eller inte. Om en regel misstolkas och eventuellt tillämpas felaktigt är det däremot, enligt Boverkets mening, inte en självklar lösning att ta bort regeln.

Oavsett vad man anser om följdkraven vid ombyggnad anser Boverket att det inte är motiverat att, som kommittén föreslår, helt avveckla begreppet ombyggnad. Begreppet har flera gånger använts vid genomförande av EU-direktiv som anger särskilda krav för ”större renoveringar”. Så var fallet då EU:s energieffektiviseringsdirektiv⁷ genomfördes i svensk rätt genom bland annat lagen (2014:267) om energimätning i byggnader. Detta direktiv innehåller krav som kopplas till energiprestandadirektivets⁸ begrepp ”större renoveringar”, och det bedömdes vid genomförandet att begreppet kunde anses omfattas av PBL:s ombyggnadsbegrepp.⁹ På samma sätt ersattes uttrycket ”omfattande renoveringsprojekt” med begreppet ombyggnad när reglerna om bredbandsanslutning i EU:s utbyggnadsdirektiv¹⁰ genomfördes i svensk rätt genom krav i PBL och PBF, bland annat med hänvisning till att det ansågs underlätta rättstillämpning-

⁷ Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/27/EU av den 25 oktober 2012 om energieffektivitet, om ändring av direktiven 2009/125/EG och 2010/30/EU och om upphävande av direktiven 2004/8/EG och 2006/32/EG.

⁸ Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/31/EU av den 19 maj 2010 om byggnaders energiprestanda

⁹ ”Regeringen anser dock att det är rimligt att anta att en större renovering enligt direktivet omfattas av begreppet ombyggnad enligt PBL ... Vidare kan det antas underlätta rättstillämpningen om redan befintliga termer används i så stor utsträckning som möjligt. Mot denna bakgrund bör PBL:s ombyggnadsbegrepp användas i den nya lagstiftningen i stället för direktivets ”större renoveringar”, prop. 2013/14:174 s. 130.

¹⁰ Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/61/EU av den 15 maj 2014 om åtgärder för att minska kostnaderna för utbyggnad av höghastighetsnät för elektronisk kommunikation.

en om befintliga termer används i så stor utsträckning som möjligt.¹¹ I konsekvens med detta föreslog Boverket nyligen i sin rapport *Nya krav på laddinfrastruktur för laddfordon*, rapport 2019:15, att energiprestandadirektivets krav på infrastruktur för fordonsladdning vid ”större renoveringar” ska kopplas till begreppet ombyggnad vid genomförande i svensk rätt. Ett avskaffande av ombyggnadsbegreppet skulle således få konsekvenser för flera nationella bestämmelser som genomför EU-direktiv.

Mot bakgrund av detta och till regeringens ambition att ansluta sig till etablerade begrepp i lagstiftningen i stället för att införa nya, menar Boverket att begreppet ombyggnad bör få kvarstå i PBL även om de s.k. följdkraven i 8 kap. 2 § samma lag tas bort. Boverket avstyrker således kommitténs förslag att avskaffa ombyggnadsbegreppet som sådant.

Med hänsyn till de oklarheter och missförstånd som råder om begreppets innebörd, bland annat med hänsyn till att begreppet i dagligt tal ofta används i en vidare mening än PBL:s, skulle en lösning kunna vara att ersätta själva ordet ombyggnad i lagen med ett annat ord för samma företeelse och med samma definition. Ett sådant utbyte av begrepp behöver utredas vidare.

Vidare vill Boverket påtala att kommitténs författningsförslag med anledning av avskaffandet av ombyggnadsbegreppet i några fall får effekter som kommittén sannolikt inte har avsett.

När det gäller PBL:s krav på bredbandsanslutning innebär den föreslagna ändringen av 3 kap. 22 § PBF att man tar bort särregleringen som innebär att just bredbandskravet inte gäller vid alla ändringar utan endast vid ombyggnad. Kommitténs förslag innebär alltså en *skärpning* av bredbandskravet på så sätt att det fortsättningsvis enligt huvudregeln i 8 kap. 5 § PBL kommer att gälla även vid sådana ändringar som idag inte betecknas som ombyggnad. Det är med andra ord en felaktig slutsats som redovisas på s. 483 i betänkandet, där det anges att borttagandet av paragrafens sista mening innebär att bredbandskravet behöver uppfyllas endast vid nybyggnad.

Det kan noteras att den motsatta lösningen, dvs. att i stället välja att låta bredbandskravet gälla endast vid nybyggnad, sannolikt skulle vara oförenlig med artikel 8.1 i EU:s utbyggnadsdirektiv.

Kommittén föreslår även ändringar i 3 kap. 23 § PBF. Enligt bestämmelsens nuvarande lydelse får en byggherre göra avsteg från nybyggnadskraven *dels* med hänvisning till varsamhetskravet och förvanskningförbudet, *dels* med hänsyn till byggnadens förutsättningar. Med den föreslagna strykningen av ordet ”därutöver” kan bestämmelsen läsas som att det inte längre skulle gå att ta hänsyn till byggnadens förutsättningar om det inte kopplar till tillämpningen av varsamhetskravet och förvanskningförbudet. Det har förmodligen inte varit

¹¹ Prop. 2015/16:73 s. 75 f.

kommitténs avsikt att föreslå en sådan inskränkning av utrymmet för anpassningar och avsteg.

Certifierade sakkunniga

I fråga om förslaget att avskaffa systemet med kontroll genom certifierade sakkunniga personer delar Boverket flera av de synpunkter som kommittén för fram. Det är en svaghet i systemet att det finns certifierade sakkunniga endast på vissa sakområden medan det saknas för andra, t.ex. bärförmåga och buller. Vid bestämmande av sakkunnigområden är det svårt att finna en balans mellan att å ena sidan ha tillräckligt smala områden för att de sakkunniga ska kunna ha tillräcklig kompetens och å andra sidan ha tillräckligt breda områden för att det ska finnas ett kommersiellt underlag för ackreditering och certifiering. I praktiken har systemet med certifierade sakkunniga inte kommit att tillämpas på det sätt som det var tänkt. När certifierade sakkunniga anlitas på byggnadsnämndernas initiativ är det ofta inte som en form för kontroll i kontrollprocessen utan som konsulter i projekteringsskedet.

Boverket menar att det i sig kan vara tänkbart att, som kommittén föreslår, ändra 10 kap. 8 § PBL på så sätt att byggherrens egenkontroll blir den enda kontrollformen. De sakkunniga som byggherrarna anlitar som ett led i sin egenkontroll har ingen offentlighetsfunktion, och någon certifiering av dessa är därför inte nödvändig. Att byggherrar med otillräcklig kompetens i olika skeden av byggprocessen behöver anlita sakkunnigt bistånd är i sig inte ett skäl för att underhålla ett system med certifiering.

Ett sådant avskaffande skulle dock förutsätta att byggnadsnämnderna verkligen ställer krav på byggherrens egenkontroll, så att byggherren tvingas anlita sakkunnig hjälp inom ramen för egenkontrollen för att kontrollplanen ska godtas och startbesked meddelas samt att byggnadsnämnderna vägrar att meddela startbesked i de fall då byggherrens egenkontroll inte förutses bli tillräckligt god. Boverket anser att det inte är tillräckligt utrett att ett avskaffande av certifierade sakkunniga kan ske utan att det får konsekvenser för kvaliteten i byggandet.

Kommittén nämner att Boverket i en rapport år 2013 föreslog avskaffande av certifierade sakkunniga.¹² Det bör i det sammanhanget uppmärksammas att systemet har utvecklats under senare år såtillvida att antalet certifierade sakkunniga idag är betydligt större än vid tiden för den rapporten.

Som en illustration av värdet av sakkunnigt bistånd kan de certifierade sakkunniga avseende kulturvärden lyftas fram. I sin beskrivning av systemet berör kommittén inte vilken roll dessa sakkunniga idag spelar i byggprocessen. Även om det finns stora brister i hur förvanskningförbudet och varsamhetskravet i 8 kap. 13 respektive 17 §§ PBL hanteras i byggprocessen finns det ett antal

¹² Certifierade sakkunniga – utredning av förutsättningar för och omfattning av systemet, Boverkets rapport 2013.

kommuner där det fungerar förhållandevis väl. Relevanta kontrollpunkter när det gäller kulturvärden är ofta utformade på ett sådant sätt att det fordras ett visst mått av sakkunskap för att kunna utföra kontrollerna, och där fyller de certifierade sakkunniga avseende kulturvärden en viktig funktion. Vidare kan det redan i projekteringsskedet finnas behov av att kunna visa upp ett underlag som beskriver byggnadens kulturvärden och hur de planerade ändringsåtgärderna påverkar dessa värden. Ett sådant underlag måste visserligen inte vara upprättat av en certifierad sakkunnig, men i komplicerade fall är det ett enkelt sätt för byggherren att visa att denne har anlitat en kompetent person och ett enkelt sätt för byggnadsnämnderna att se att så har skett.

Det är sannolikt inte tillräckligt att som enda åtgärd avskaffa systemet med certifierade sakkunniga utan att ersätta det med något annat. En möjlighet som skulle kunna övervägas är att införa ett system med certifierade byggprojekteringsföretag, något som Boverket tidigare har föreslagit.¹³ Boverket anser att frågan om avskaffande av certifierade sakkunniga måste analyseras ytterligare för att man ska få en fullständig bild av förslagets effekter och behovet av andra åtgärder som förbättrar kvaliteten i byggandet. Därför avstyrker Boverket kommitténs förslag som det nu är utformat.

Kontrollansvariga

Kommittén föreslår att det nuvarande systemet med kontrollansvariga avskaffas. Boverket anser att förslaget bygger på en bristfällig utredning. Förslaget, som endast behandlas kortfattat i betänkandet, motiveras av att systemet inte medför att byggfel motverkas i tillräcklig utsträckning. Kommittén har dock inte utrett om de kontrollansvariga faktiskt bidrar till att byggfelen minskar eller inte eller om byggfelen riskerar att öka om kontrollansvariga tas bort. Några alternativa lösningar till att avskaffa de kontrollansvariga tycks inte ha utretts.

Enligt Boverkets mening utgör de kontrollansvariga ett betydelsefullt stöd för byggherrarna i byggprocessens olika moment, och de är de enda med insyn i projekten som inte hör till projektorganisationen och som kan bistå i kontakterna med byggnadsnämnden då det uppstår problem. För oerfarna engångsbyggherrar kan den kontrollansvarige dessutom erbjuda hjälp och stöd i relationen till byggentreprenören. Om de kontrollansvariga avskaffas skulle det innebära större krav på byggherrarnas kompetens och egenkontroll, och kommunernas byggnadsnämnder skulle få lägga mycket mer tid på att vägleda byggherrarna. Detta gäller framför allt oerfarna byggherrar, som står för majoriteten av alla ärenden hos byggnadsnämnderna.

Förslaget motiveras av att nyttan med kontrollansvariga inte står i rimlig relation till byggherrens kostnader för den kontrollansvarige. Om förslaget genomförs kommer dock byggherrarna att behöva utföra den kontrollansvariges uppgifter, vilket är tids- och kostnadskrävande. Eftersom kommunerna kommer att

¹³ En mer förutsägbar byggprocess – Förenklad kontroll för serietillverkade hus, Boverkets rapport 2017:23.

kunna ta mer betalt om de behöver vägleda i större utsträckning, är det oklart om förslaget leder till någon större kostnadsminskning för byggherrarna.

Med hänsyn till detta avstyrker Boverket kommitténs förslag att avskaffa systemet med kontrollansvariga. Däremot menar Boverket att det kan finnas skäl för att överväga utvidgade möjligheter för byggnadsnämnderna att i enskilda fall förordna att det inte behövs någon kontrollansvarig, till exempel i ärenden med professionella och kompetenta byggherrar. Detta skulle behöva utredas vidare.

Arbetsplatsbesök

Boverket delar kommitténs uppfattning att en närmare reglering av byggnadsnämndens arbetsplatsbesök kan vara motiverad. En sådan reglering skulle kunna tydliggöra besökens syfte och i viss mån bidra till en mer effektiv kontroll i byggprocessen. Boverket tillstyrker därför kommitténs förslag i denna del.

Kontrollplaner

Kontrollplanen enligt PBL är ett centralt instrument för byggnadsnämndernas tillsyn. Som kommittén har konstaterat förekommer det dock osäkerhet hos tillämparna om vad som ska tas upp i kontrollplanerna.

Boverket har nyligen genomfört en förstudie för att bland annat klargöra myndighetens syn på kontrollplaner och klargöra hur olika aktörers behov av vägledning på området bäst tillgodoses. I en rapport i september 2019 noterade Boverket att det finns en osäkerhet bland aktörerna kring kontrollplanernas omfattning och innehåll samt att det behövs vägledning om hur en kontrollplan utformas och hur förslag till kontrollpunkter till kontrollplanen tas fram.¹⁴

Redan idag finns viss vägledning om kontrollplaner i Boverkets webbaserade vägledning PBL kunskapsbanken. Boverket konstaterade dock i sin rapport att ytterligare vägledning behövs i flera avseenden och att det dessutom bör övervägas om det ska tas fram föreskrifter inom området.

Boverket kommer framöver att fullfölja sitt arbete med kontrollplaner enligt förstudien och som ett led i detta ta ställning till om det är nödvändigt att meddela föreskrifter eller om ytterligare vägledning är tillräckligt för att undanröja de oklarheter som finns bland tillämparna. Boverket ser inget behov av att regeringen riktar ett särskilt uppdrag till myndigheten för att detta arbete ska slutföras och ser helst att regeringen inte föregriper arbetet genom att uttala att föreskrifter måste meddelas. Därför avstyrker Boverket kommitténs förslag att rikta ett nytt regeringsuppdrag om kontrollplaner till myndigheten.

Tekniska egenskapskrav och utformningskrav

Att kraven på byggnadsverk sedan år 2011 är uppdelade på dels utformningskrav som prövas inför bygglovet, dels tekniska egenskapskrav som bedöms in-

¹⁴ Förstudie inför översyn och utveckling av Boverkets vägledning om kontrollplan enligt PBL, Boverkets rapport 2019:23.

för startbeskedet ger upphov till både gränsdragningsproblem och problem till följd av att sådant som prövas som utformningskrav får betydelse för uppfyllandet av tekniska egenskapskrav. Ett exempel på det senare är om fönstrens storlek och placering på byggnadens fasad får betydelse för uppfyllandet av kraven i fråga om tillgång till dagsljus i byggnaden.

Boverket har tidigare presenterat ett förslag till regeringen om inrättande av system för att komma till rätta med problemet att byggnadsnämnder i olika kommuner gör olika bedömningar vid tillämpning av byggreglerna.¹⁵ Som ett led i detta föreslog Boverket att de krav på lämplighet för ändamålet och tillgänglighet som idag prövas som utformningskrav fortsättningsvis skulle bedömas som tekniska egenskapskrav inför startbeskedet tillsammans med övriga tekniska egenskapskrav. Det skulle innebära en återgång till den ordning som gällde fram till år 2011. Med en sådan lösning skulle man undvika gränsdragningsproblem för byggnadsnämnderna avseende vilka delar av kraven som ska prövas inför lovet respektive bedömas inför startbeskedet. Att samtliga krav bedöms inför startbeskedet på det sätt som idag gäller för tekniska egenskapskrav skulle möjliggöra för byggnadsnämnden att i efterhand återkomma med tillsyn beträffande samtliga krav. Det skulle i sin tur tydliggöra att det alltid är byggherren som bär ansvaret för att kraven uppfylls, inte det allmänna.

Att i stället, som kommittén nu föreslår, dela upp byggreglerna ytterligare så att ännu flera krav skulle prövas definitivt inför bygglovet, skulle gå i helt motsatt riktning. Det skulle leda till fler svåra gränsdragningar i fråga om vilka frågor som ska hanteras i vilket skede och om vad som är åtkomligt för byggnadsnämndens tillsyn i efterhand samt dessutom utarma principen om byggherreansvaret.

Enligt Boverkets uppfattning är det inte meningsfullt att myndigheten ges i uppdrag att utreda om fler tekniska egenskapskrav bör prövas i bygglovet. Boverket avstyrker därför kommitténs förslag i denna del.

Konsekvensanalysen

Konsekvensanalysen i betänkandet består till stor del av upprepningar av de tidigare presenterade skälen för kommitténs förslag. Analysen är i huvudsak skriven som löpande text där avsikten med ett förslag blandas med oavsiktliga konsekvenser. Beskrivningen av oavsiktliga konsekvenser är knapphändig. I synnerhet gäller detta för förslagets negativa konsekvenser som ofta antingen behandlas kortfattat eller förbigås helt. Argumentationen hade kunnat stärkas med mer systematiserad samhällsekonomisk analys, något som nu nästan helt saknas. Eftersom det inte finns någon heltäckande konsekvensanalys med samhällsekonomiska perspektiv kan det inte uteslutas att det hade funnits andra al-

¹⁵ En mer förutsägbar byggprocess – Förenklad kontroll av serietillverkade hus, Boverkets rapport 2017:23.

ternativa lösningar för att uppnå kommitténs målsättning. Utredningen framstår därför som något ofärdig.

En brist är att kommittén ofta inte visar storleksordningen på de fördelar och nyttor som förslagen påstås leda till. Om man hade visat på netto nyttorna i kronor hade det kunnat stärka förslagen. Nu är det i stället svårt att veta om förslagen innebär en netto nytta eller kanske en nettokostnad. Beträffande Byggkravsnämnden redovisas bara kostnaden för staten om 8 miljoner kronor men däremot inte något försök att visa den samhällsekonomiska intäktssidan. Detta gör det svårare att ta ställning till förslaget.

Flera av förslagen kan antas få konsekvenser för hur kulturvärdena hanteras i byggprocessen. Att konsekvenserna för kulturvärdena inte tydliggörs är en uppenbar brist.

I avsnitt 11.2.4 hänvisas till branschens minskade kostnader för att köpa standarder till följd av att byggreglerna inte längre ska hänvisa till standarder. Det bör framhållas att många standarder idag används av branschen utan att byggreglerna hänvisar till dem och att kostnaden för detta inte påverkas av kommitténs förslag.

I avsnitt 11.4.2 om konsekvenser för Boverket av förslaget att införa Byggkravsnämnden nämns några omständigheter som påstås innebära fördelar för Boverket, såsom att förhandsavgörandena skulle vara till nytta i myndighetens föreskriftsarbete och att behovet av vägledning skulle minska. Däremot förbigår kommittén helt de konsekvenser som följer av att Boverket skulle vara värmyndighet för den nya myndigheten, något som rimligtvis bör leda till kostnader för Boverket.

I beskrivningen av konsekvenserna av förslaget att avskaffa kontrollansvariga nämns endast kortfattat att en minskad efterfrågan på kontrollansvariga har betydelse för företag som erbjuder sådana tjänster och att dessa företag kan få en minskad inkomst. Med hänsyn till förslagets genomgripande karaktär hade det varit önskvärt om kommittén hade utvecklat detta resonemang och till exempel försökt uppskatta hur många av landets cirka 4 300 certifierade kontrollansvariga som har denna verksamhet som sin huvudsakliga försörjning och som därmed riskerar att förlora sin utkomst. Detsamma gäller för de cirka 600 certifierade sakkunniga inom områdena kulturvärden, tillgänglighet och brandskydd.

I detta ärende har generaldirektör Anders Sjelvgren beslutat och signerat beslutet elektroniskt. Jurist Björn Fredljung har varit föredragande. I den slutliga handläggningen har också rättschef Yvonne Svensson, avdelningschef Göran Persson, expert Sara Elfving, bygglovsexpert Josefin Hane, arkitekt Agnes Jensen-Carlén, expert Peter Johansson, jurist Ieva Kisieliute, jurist Anders

Larsson, arkitekt Adam Laurin, byggnadsinspektör Martin Lindholm, nationalekonom Anders Mathiasson och antikvarie Otto Ryding deltagit.

Anders Sjelvgren
generaldirektör

Björn Fredljung
jurist

Kopia till:
fi.sba.bb@regeringskansliet.se